

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО КАРАНДЖА срещу БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 69180/01)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

7 октомври 2010 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

07/01/2011

Решението става окончателно при обстоятелствата по член 44, § 2 на Конвенцията. Може да бъде предмет на редакторска преработка.

По делото „Каранджа срещу България“,
Европейският съд по правата на човека (Пето отделение), на заседание в състав:
 Пеер Лоренцен, *Председател*,
 Ренате Йегер,
 Райт Марусте,
 Марк Вилиджър
 Изабел Бери-Лефевр,
 Миряна Лазарова Трайковска,
 Здравка Калайджиева, *съдии*,
и Клаудия Вестердийк, *Секретар на отделението*,
След като заседава при закрити врата на 14 септември 2010 г.,
постанови следното решение, прието на указаната по-горе дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е заведено по жалба (№ 69180/01) срещу Република България, подадена в Съда на основание на член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от българската гражданка, г-жа Надежда Младенова Каранджа („жалбоподателката“), на 11 април 2001 г.

2. Жалбоподателката е представлявана от г-н Й. Грозев, адвокат, практикуващ в София. Българското правителство („Правителството“) е представлявано от неговия Агент, г-жа М. Коцева, от Министерство на правосъдието.

3. Жалбоподателката твърди, че синът ѝ е бил убит от полицията в резултат от несъразмерна употреба на сила, че последвалото разследване не е било ефективно и че тя не е имала ефективни правни средства за защита в тази връзка.

4. На 9 септември 2005 г. Председателят на първо отделение решава да съобщи за жалбата на Правителството. Освен това е взето решение едновременно да бъдат разгледани допустимостта и основателността на жалбата (Член 29 § 3 от Конвенцията). На 1 април 2006 г. делото е прехвърлено на новосъставеното Пето отделение (Член 25 § 5 и Член 52 § 1 от Правилника на съда).

ОТНОСНО ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

5. Жалбоподателката е родена през 1947 г. и живее в София. Тя се омъжва за гражданин на Кения, г-н Робърт Каранджа, който умира през 1993 г. През 1977 г. им се ражда син, г-н Питър Робърт Каранджа, който умира на 7 юни 1997 г., след като е прострелян от полицията на 5 юни 1997 г.

A. Обстоятелства около прострелването на г-н Каранджа

6. Срещу г-н Каранджа са образувани две групи наказателни производства на неуточнени дати през 1995 г. В първата група той е обвинен, заедно с две други лица, в нахлуване с взлом в автомобил на 15 декември 1994 г. и кражба на 706 чифта чорапи на обща стойност от 15 120 български лева (равностойни към съответния момент на приблизително 1 000 щатски долара). Във втората група той е обвинен в шофиране на автомобил на 10 октомври 1995 г. без валидно свидетелство за правоспособност. Той не е осъждан за други престъпления и няма индикация, че срещу него са повдигани други обвинения.

7. На 18 декември 1996 г. Софийски районен съд отменя предсрочното освобождаване на г-н Каранджа под гаранция и му налага предварително задържане под стража. В резултат от това той е обявен за издирване от полицията.

8. Г-н Каранджа е арестуван на 5 юни 1997 г. Той е настанен в килия в Трето районно полицейско управление в София. След 19:00 ч. полицията се опитва да го прехвърли в затвора в Бобов дол. Ескортът обаче отказва да го поеме, тъй като е късно и в около 20:00 ч. той е върнат в полицейското управление. Дежурните служители – гл. сержант Г.П. и капитан В.С. – настаняват г-н Каранджа в килия на третия етаж на управлението. Главният сержант го претърсва, но не му поставя белезници, тъй като той изглежда „спокоен и не буйства“. Връзките за обувки на г-н Каранджа са свалени и вратата на килията е затворена.

9. В около 20:30 ч. г-н Каранджа успява да отвори вратата на килията, очевидно като напъва една от веригите, които я държат затворена, блъсва главен сержант Г.П. с нея и се спуска по стълбите, след което напуска сградата. Озовал се навън, той продължава да тича по улиците около полицейското управление. Главният сержант се впуска след него.

10. Свидетели на бягството от полицейското управление са майор Н.К. и капитан В.С. Нито те обаче, нито някой друг служител помага на главен сержант Г.П. в преследването.

11. Преследването продължава по улица „Пиротска“. Когато г-н Каранджа достига пресечката с булевард „Константин Величков“, където се опитва да пресече, главен сержант Г.П., според по-късно дадените от него обяснения, изважда своя пистолет и отправя предупредителен изстрел във въздуха. Г-н Каранджа не спира, ловко избягва уличния трафик, пресича булеварда и продължава да тича към центъра на града. Главен сержант Г.П. продължава преследването и тича по улица „Пиротска“. Според по-късно дадените от него обяснения, той продължава да вика след г-н Каранджа да спре и произвежда още два предупредителни изстрела във въздуха. След това г-н Каранджа свива по улица „Зайчар“, последван от главен сержант Г.П., който тича след него по средата на улицата.

12. Преди да завие по улица „Зайчар“ г-н Каранджа е забелязан от двама служители, главни сержанти И.И. и Т.Б., които са в патрулна кола, движеща се в обратната посока. По-късно служителите заявяват, че са видели г-н Каранджа да тича към тях и след това да завива по улица „Зайчар“. Освен това те посочват, че са видели главен сержант Г.П. да тича след него, викайки му да спре, както и да произвежда два или три изстрела във въздуха. Патрулната кола тръгва след тях двамата по улица „Зайчар“.

13. Някъде по това време свидетел на преследването става главен сержант А.В., който отива към полицейското управление, за да поеме своето нощно патрулно дежурство и от лейтенант Г.Г., който е отивал да поеме нощно дежурство в друго полицейско управление. Никой от тях не се присъединява към преследването, а вместо това двамата мъже се отправят към полицейското управление, за да съобщят за случващото се.

14. Преследването продължава по улица „Зайчар“, като г-н Каранджа е преследван от главен сержант Г.П. и патрулния автомобил. Не е ясно дали главен сержант Г.П. е знаел, че зад него има патрулна кола, тъй като последната очевидно не е била с включена сирена и примигващи светлини.

15. Когато г-н Каранджа достига пресечката с улица „Найчо Цанов“, където са започнали изкопни работи за бъдещото метро на града, главен сержант Г.П. произвежда изстрел към него. Куршумът уцелва задната част на главата на г-н Каранджа и той пада на земята. Главен сержант Г.П. отива при него, следван отблизо от капитан Т.М. и главен сержант И.И., които след това се връщат в патрулния автомобил и докладват за случилото се, преди да се върнат, за да

охраняват местопроизшествието. Няколко минувачи също се събират около тялото на г-н Каранджа.

16. Няколко минути след стрелбата пристига полицейска кола и г-н Каранджа е откаран в спешното отделение на болница „Пирогов“. Той пристига там в безсъзнание в 20:45 ч. Независимо от проведената спешна мозъчна операция, той умира ден и половина по-късно, в 10:00 ч. на 7 юни 1997 г.

Б. Разследването

17. След като е уведомен за инцидента, между 21:15 ч. и 21:28 ч. на 5 юни 1997 г., дежурен следовател от Софийска следствена служба преглежда мястото на стрелбата и килията, в която е държан г-н Каранджа. Той съставя скица и прави снимки, но не се опитва да установи разстоянието между г-н Каранджа и главен сержант Г.П. в момента на стрелбата. Той изземва: а) изпразнен пълнител, намерен на неуточнено място на улица „Зайчар“ от капитан Т.М., който седял със сина си в кафене близо до мястото на инцидента; б) напоени с ацетон тампони от ръцете на главен сержант Г.П.; в) белезници от килията; и г) счупената верига от вратата на килията. След това той разпитва капитан Т.М. и разпорежда експертиза на оръжието на главен сержант Г.П. Сержантът дава писмено обяснение, в което казва, че се е целел в краката на г-н Каранджа.

18. На 6 юни 1997 г. е взета кръвна проба от главен сержант Г.П. Последващ тест установява отсъствието на алкохол или други упойващи вещества в кръвта му.

19. На 9 юни 1997 г. специалист по съдебна медицина извършва аутопсия на тялото на г-н Каранджа. Той установява, че причината за смъртта е „огнестрелна рана на главата и мозъчно увреждане“. Освен това в доклада се отбелязва, че има охлузвания на лицето и коленето му, което се отдава на падането му, първо по лице, след като е прострелян.

20. На 16 юни 1997 г. Софийска районна военна прокуратура отказва да образува предварително разследване на инцидента, като констатира, че главен сержант Г.П. е действал в съответствие с член 42, ал. 1, т. 5 от Закона за националната полиция от 1993 г. (виж параграф 44 по-долу). Той използвал огнестрелното си оръжие, след като е дал предупреждение, за да предотврати бягството на задържано лице. Поради това действието му не било престъпно.

21. По молба на жалбоподателката, на 24 февруари 1998 г. Главната военна прокуратура отменя това решение, като констатира, че откриването на предварително производство при такива обстоятелства е задължително. Съответно, на 4 март 1998 г., Софийска военно-

окръжна прокуратура открива разследване и на 6 март 1998 г. изпраща преписката по делото на военен следовател.

22. На 7, 13, 27 и 28 април, 25 май и 4 юни 1998 г. следователят разпитва капитани Т.М. и В.С., майор Н.К., двама други служители от полицейското управление, главни сержанти И.И., Т.Б. и А.В., двама цивилни, живеещи на улица „Зайчар“, които не са били свидетели на преследването или стрелбата, лейтенант Г.Г. и главен сержант Г.П., който казва, че когато е произвел фаталния изстрел, намерението му е било да се прицели ниско и евентуално да рани г-н Каранджа в коленете.

23. Междувременно, на 5 май 1998 г. следователят иска от специалист по съдебна медицина да определи причината за смъртта на г-н Каранджа, наличието на каквито и да било наранявания по неговото тяло, разстоянието, от което е произведен изстрелът, и наличието на каквито и да било белези от белезници. В своя доклад специалистът по съдебна медицина посочва, че г-н Каранджа е починал от огнестрелна рана в задната част на главата, която е довела до фатално увреждане на мозъка му. Останалите му наранявания се охлузвания, които може да са настъпили при падането му на земята. Не е възможно да се определи разстоянието, от което е произведен изстрелът, тъй като хирургичната операция е заличила всички следи по главата му. Фактът обаче, че лекарите не са отбелязали остатъци от барут около раната, може да бъде тълкуван като означаващ, че изстрелът не е произведен от близко разстояние. Няма ясни белези от белезници.

24. На 6 май 1998 г. следователят отправя запитване към специалистите по съдебна медицина дали тампонната проба от дланите на главен сержант Г.П. съдържа остатъци от барут и дали изпразненият пълнител, предаден от капитан Т.М., е от пистолета на главен сержант Г.П. Тампонната проба, извършена на 25 май 1998 г., не установява наличие на остатъци от барут по тампоните. Тестът на оръжието, извършен на 28 май 1998 г., установява, че пълнителят е от пистолета на главния сержант.

25. След като приключва работата си по делото, на 31 август 1998 г. следователят предлага прекратяване на разследването. Според него главен сержант Г.П., използвайки своето огнестрелно оръжие, е спазил стриктно своите задължения. Решението му да направи това е в съответствие с член 42, ал. 1, т. 5 от Закона за националната полиция от 1993 г. (виж параграф 44 по-долу), тъй като просто не е разполагал с други средства да спре бягството на г-н Каранджа. Предшестващото решение на сержанта да не слага белезници на г-н Каранджа също е в съответствие с относимите указания.

26. На 29 септември 1998 г. Софийска военно-окръжна прокуратура установява, че следователят не се е опитал да установи самоличността на най-близкия роднина на г-н Каранджа, за да му даде възможност да се запознае с преписката и да заведе, ако желае, граждански иски. Тя връща делото на следователя, като му дава указания да отстрани този пропуск.

27. Въпреки че следователят не спазва тези указания, на 21 декември 1998 г. Софийска военно-окръжна прокуратура решава да прекрати разследването, като повтаря мотивите, представени от следователя на 31 август 1998 г. почти дословно.

28. На 22 юли 1999 г. жалбоподателката подава жалба пред Военно-апелативна прокуратура. Тя посочва, че разследването не е събрало доказателства за счупването на веригата на вратата на килията и начина, по който е била отворена вратата. Тя се оплаква, че единствените разпитани свидетели са полицейски служители и че не е получен медицински доклад от специалист по съдебна медицина, който да оцени различните увреждания, претърпени от г-н Каранджа. Освен това тя претендира наличието на противоречия в констатациите на следствието, тъй като то заключава, че г-н Каранджа е избягал от килията без помощта на каквито и да било инструменти. Накрая тя се оплаква, че не е била допусната да прегледа преписката по делото.

29. На 23 декември 1999 г. Военно-апелативна прокуратура потвърждава прекратяването. Тя посочва, че следователят е извършил възстановка на бягството на г-н Каранджа и е установил, че е възможно веригата да бъде разхлабена и вратата да бъде отворена по посочения от него начин. Медицинският доклад на специалиста по съдебна медицина е изяснил уврежданията, довели до смъртта на г-н Каранджа, и разстоянието, от което е произведен изстрелът. Жалбоподателката не е посочила други очевидци, чиито разпит би желала. Действително, тя не е получила възможност да прегледа преписката по делото, но в случая това не е представлявало проблем, тъй като е била информирана за прекратяването и е могла да го обжалва.

30. На 5 април 2000 г. жалбоподателката подава жалба пред Върховна касационна прокуратура, като повтаря доводите, представени в предходната ѝ жалба.

31. На 2 юни 2000 г. Върховна касационна прокуратура отменя прекратяването, като се позовава на неспазването от следователя на указанията да установи най-близкия родственик на г-н Каранджа – жалбоподателката – и да ѝ даде възможност да се запознае с преписката по делото и да заведе граждански иск, ако желае.

32. На 19 юни 2000 г. делото е прехвърлено на друг следовател. На 3 юли 2000 г. той разпитва жалбоподателката в дома ѝ и ѝ позволява да се запознае с преписката по делото.

33. На 18 юли 2000 г. следователят предлага прекратяване на разследването, като представя същите мотиви като представените от предишния следовател на 31 август 1998 г. (виж параграф 25 по-горе).

34. На 24 юли 2000 г. Софийска военно-окръжна прокуратура връща делото на следователя. Тя отбелязва, че той е разпитал жалбоподателката в отсъствието на нейния адвокат.

35. На 14 септември 2000 г. следователят разпитва жалбоподателката в дома ѝ, в присъствието на нейния наскоро нает адвокат, и им дава възможност да се запознаят с преписката по делото.

36. На 29 септември 2000 г. следователят предлага прекратяване на разследването, като представя абсолютно същите мотиви както преди това (виж параграф 33 по-горе).

37. На 4 октомври 2000 г. Софийска военно-окръжна прокуратура връща делото на следователя. Тя посочва, че той не е дал на жалбоподателката и на нейния адвокат надлежна възможност да се запознаят с преписката по делото и да направят каквито и да било възражения.

38. Адвокатът на жалбоподателката получава възможност да прегледа преписката по делото на 11 октомври 2000 г. Още същия ден той внася възражение, като посочва, че съществени следствени действия – като разпит на свидетели и възлагане на медицинска експертиза – са били предприети повече от година след злополуката. Освен това е шокиращо, че независимо от малкия район, в който е протекло преследването, и множеството произведени изстрели, е намерен само един пълнител. Позициите на другите служители, намиращи се в близост до местопроезшествието, не са изяснени, което води до невъзможност да се определи дали е било възможно да бъде задържан г-н Каранджа без употреба на огнестрелни оръжия. Тъй като съгласно приложимото право огнестрелни оръжия могат да бъдат използвани единствено „като крайна мярка“, от съществено значение е тези факти да бъдат изяснени. Налице са и противоречия в констатациите на разследването, като основното е допускането, че главен сержант Г.П. е произвел няколко предупредителни изстрела и фаталния изстрел, както и фактът, че тампонната проба се е оказала отрицателна.

39. Същия ден следователят отхвърля възражението, посочвайки, че забавянето не е по вина на разследващите органи; те са започнали работа по делото скоро след като органите на прокуратурата образуват производството, приели са всички предходни следствени действия, провели са разпити и са предприели допълнителни следствени стъпки

за изясняване на фактите. Огнестрелни оръжия са използвани като крайно средство за арестуването на г-н Каранджа.

40. На 12 октомври 2000 г. следователят отново предлага прекратяване на разследването, като представя абсолютно същите мотиви както по-рано (виж параграф 36 по-горе).

41. На 24 октомври 2000 г. Софийска военно-окръжна прокуратура решава да прекрати разследването като повтаря мотивите, представени от следователя почти дословно и добавя, че случаят попада в приложното поле на член 12а от Наказателния кодекс (виж параграф 46 по-долу).

42. На 16 ноември 2000 г. Военно-апелативна прокуратура потвърждава прекратяването, като повтаря почти дословно мотивите, представени от Софийска военно-окръжна прокуратура.

43. В окончателно решение от 21 ноември 2000 г. Военно-апелативният съд също потвърждава прекратяването. Той напълно споделя заключението на органите на прокуратурата, че действията на главен сержант Г.П. са в съответствие с член 42, ал. 1, т. 5 от Закона за националната полиция от 1993 г. и попадат в приложното поле на член 12а от Наказателния кодекс (виж параграфи 44 и 46 по-долу). Освен това отбелязва, че сержантът се е целел в краката на г-н Каранджа и го е прострелял в задната част на главата единствено заради увеличаващото се разстояние между тях и скоростта на преследването.

II. РЕЛЕВАНТНО ВЪТРЕШНО ПРАВО

A. Използване на огнестрелно оръжие от полицията

44. Член 42 от Закона за националната полиция от 1993 г., в редакцията му към процесния период, предвижда, в релевантната си част:

„(1) Полицейските органи могат да използват оръжие като крайна мярка:

...

5. след предупреждение за предотвратяване бягство на лице, задържано по съответния ред за извършено престъпление от общ характер.

(2) Полицейските органи при използване на оръжие са длъжни по възможност да пазят живота на лицето, срещу което е насочено...”

45. Формулировката на член 80, ал. 1, т. 5 и ал. 2 от Закона за министерството на вътрешните работи от 1997 г., който заменя посочената по-горе разпоредба през декември 1997 г., е идентична. Формулировката на член 74, ал. 1, т. 4 и ал. 2 от Закона за министерството на вътрешните работи от 2006 г., който е в сила

понастоящем, възпроизвежда буквално тази на член 80, ал. 1, т. 5 и ал. 2 от Закона от 1997 г.

Б. Относитими разпоредби на Наказателния кодекс

46. Член 12а, ал. 1 от Наказателния кодекс от 1968 г., добавен през август 1997 г., предвижда, че причиняването на вреда на дадено лице по време на извършване на арест на същото за престъпление, не е наказуемо, когато не са налице други средства за осъществяване на ареста и принудата е необходима и законна. Съгласно член 12а, ал. 2, използваната сила не е необходима, когато е очевидно несъразмерна на характера на престъплението, извършено от арестуваното лице, или последвалата вреда е, сама по себе си, прекомерна и ненужна.

В. Прекратяване на предварителното разследване

47. Съгласно член 237 от Наказателно-процесуалния кодекс от 1974 г., в сила до 31 декември 1999 г., прекратяването на предварително разследване може да бъде оспорено пред по-висшестоящ прокурор.

48. На 1 януари 2000 г. този член е изменен така, че вече предвижда система за автоматичен контрол върху прекратяването: след прекратяването прокурорът трябва да изпрати преписката и решението си на непосредствено по-висшестоящата прокуратура, която би могла да потвърди, измени или отмени същото. Ако тя потвърди решението, трябва да препрати преписката на надлежния съд, който трябва да разгледа въпроса в разпоредително заседание. Решението на съда е окончателно. Не са предвидени разпоредби относно уведомяване на заинтересуваните за прекратяването.

49. След допълнително изменение на този член през май 2001 г., прекратяването на предварителни разследвания става предмет на съдебен надзор. Наказателно-процесуалният кодекс от 2005 г. запазва това положение в член 243, ал. 3-7.

ПРАВНИ ИЗВОДИ

I. ТВЪРДЕНИ НАРУШЕНИЯ НА ЧЛЕН 2 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

50. Жалбоподателката се оплаква, че синът ѝ, г-н Каранджа, е бил убит от полицейските органи при обстоятелства, при които това не е било абсолютно необходимо. Освен това тя се оплаква, че органите не

са провели ефективно разследване по делото. Тя се позовава на член 2 от Конвенцията, който предвижда следното в своята релевантна част:

„1. Правото на живот на всеки се защитава от закона. Никой не може да бъде умишлено лишен от живот, освен в изпълнение на съдебна присъда за извършено престъпление, за което такова наказание е предвидено в закона.

2. Лишаването от живот не се разглежда като противоречащо на разпоредбите на този член, когато то е резултат от употреба на сила, призната за абсолютно необходима:

...

(b) ... при предотвратяване на бягството на лице, законно лишено от свобода;
“
...

A. Доводи на страните

51. Правителството посочва, че оставя на Съда да прецени обосноваността на оплакванията.

52. Жалбоподателката твърди, че начинът, по който българското право урежда използването на огнестрелни оръжия от полицията, явно не съответства на практиката на Съда, тъй като то позволява на полицейските органи да използват огнестрелни оръжия при ареста на лица, заподозрени в извършването на дори по-дребни, несвързани с насилие, престъпления. Въпреки че съдът е констатирал, че законът не отговаря на изискванията на член 2, през 2006 г. законодателят въвежда идентични разпоредби. Освен това тя твърди, че използването на огнестрелни оръжия за задържане и арест на сина ѝ – който е заподозрян в две дребни престъпления, нито едно от които не предполага дори най-малък риск от насилствено поведение от негова страна – е било очевидно неоснователно.

53. Освен това жалбоподателката посочва, че разследването на смъртта на нейния син не е било ефективно. Въпреки съществуването на ясни доказателства, че полицейски служител е използвал огнестрелно оръжие срещу невъоръжено, лице, което не използва насилие и е било арестувано за дребно престъпление, властите отказват да преследват отговорните лица. Освен това, разследването е претърпяло редица пропуски. То оставя без отговор несъответствието между тампонните проби и останалите доказателства и не установява разстоянието, от което е произведен изстрелът. Властите не са се опитали да установят самоличността на цивилните очевидци и не са се постарали да решат дали главен сержант Г.П. е бил надлежно обучен и инструктиран за използване на огнестрелно оръжие. Освен това жалбоподателката не е била надлежно включена в разследването и държана в течение на последното.

Б Оценка на Съда

54. Съдът счита, че тази част от жалбата не е очевидно необоснована по смисъла на член 35 § 3 от Конвенцията или недопустима на каквото и да било друго основание. Поради това тя трябва да бъде обявена за допустима.

1. Била ли е абсолютно необходима силата, използвана срещу г-н Каранджа?

55. При обстоятелствата по настоящото дело Съдът е готов да приеме, че служителят, прострелял **жалбоподателката**, е използвал сила, за да предотврати бягството му. Поради това той ще разгледа делото по член 2 § 2 (b), която разпоредба разрешава използването на сила, която не надхвърля абсолютно необходимото за „предотвратяване на бягството на лице, законно лишено от свобода“. Общите принципи, уреждащи такива положения, са обобщени в параграфи 93-97 от решението на Съда по делото *Начова и други срещу България* ([GC], №№ 43577/98 и 43579/98, ЕСПЧ 2005-VII).

(а) Релевантна правна уредба

56. В предишното подобно дело на *Цеков* Съдът отбелязва със загриженост, че член 42, ал. 1, т. 4 от Закона за националната полиция от 1993 г. позволява на органите на полицията да използват огнестрелно оръжие за извършването на арест, независимо от сериозността на престъплението, за извършването на което е заподозряно лицето, или опасността, която представлява то. Съгласно тази разпоредба, полицейските служители могат законно да стрелят по всяко лице, което не е спряло, след като е било предупреждено, и едно просто предупреждение очевидно се оказва достатъчно за органите на прокуратурата и съдилищата да констатира, че използването на огнестрелно оръжие е било „крайна мярка“ по смисъла на разпоредбата. Освен това Съдът отбелязва, че до 2003 г. формулировката на член 80, ал. 1, т. 4 от Закона за министерството на вътрешните работи от 1997 г. остава идентична (виж *Цеков срещу България*, № 45500/99, §§ 28, 29 и 54, 23 февруари 2006 г.).

57. В настоящия случай разпоредбата, уреждаща действията на служителя, прострелял г-н Каранджа, е член 42, ал. 1, т. 5 от Закона за националната полиция от 1993 г., която позволява на органите на полицията да използват огнестрелно оръжие, за да предотвратят бягството на лице, което е задържано за извършване на престъпление от общ характер (виж параграфи 25 и 44 по-горе). Точно както и член 42, ал. 1, т. 4, тя третира като напълно ирелевантни сериозността на престъплението, за което е задържано под стража лицето, или

опасността, която представлява то. Освен това един прочит на решенията на военните следствени и прокурорски органи и на военния съд показва, че те очевидно считат, че устно предупреждение и произвеждане на предупредителни изстрели са достатъчни, за да бъде констатирано, че използването на огнестрелни оръжия е „крайна мярка“ по смисъла на разпоредбата (виж параграфи 25, 27, 33, 36, 40, 41, 42 и 43 по-горе). Въпреки това, фактът, че едно лице, което иначе не изглежда опасно, не се е подчинило на устно предупреждение или не е спряло след произвеждането на предупредителни изстрели, не може да служи като основание за употребата на смъртоносна сила срещу него (виж *Kakoulli v. Turkey*, по. 38595/97, § 118 и 119, 22 ноември 2005 г.).

58. Вярно е, че, за разлика от положението по делото *Цеков* (пак там, § 55), в настоящото дело органите на военната прокуратура и военният съд се позовават на новия член 12а от Наказателния кодекс, който определя положенията, в които е допустимо да бъдат причинявани вреди, за да се осъществи арест (виж параграфи 41, 42, 43 и 46 по-горе) (въпреки че той влиза в сила два месеца след злополуката). Без обаче да обяснят защо, и в очевидно противоречие с обикновения смисъл на текста на разпоредбата, те го тълкуват като позволяващ на органите на полицията да използват огнестрелно оръжие за арест на задържано лице, което се опитва да избяга. Ролята на Съда не е да поставя под въпрос точността на това тълкуване; той трябва да основе своята проверка на разпоредбите на вътрешното право по начина, по който са прилагани от националните органи на властта (виж, *mutatis mutandis*, *Minelli v. Switzerland*, 25 март 1983 г., § 35, Серия А № 62, и *Vasilescu v. Romania*, 22 май 1998 г., § 39, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-III).

59. С оглед на предходното Съдът не може да не потвърди заключението, до което е достигнал в делото *Цеков*: правните разпоредби, уреждащи употребата на огнестрелно оръжие от органите на полицията по отношение на лица, които се опитват да избягат от арест, както са тълкувани и прилагани в настоящия случай, са по същността си недостатъчни за защита на съответните лица от неоснователни и произволни нахвърнявания на тяхното право на живот (виж, *mutatis mutandis*, *Цеков*, цитирано по-горе, § 56, и *Начова и други*, цитирано по-горе, §§ 99 и 100, по отношение на употребата на огнестрелно оръжие от военната полиция). Както Съдът обяснява в *Начова и други*, законната цел на извършването на законосъобразен арест може да оправдае застрашаването на човешки живот единствено при обстоятелства на абсолютна необходимост; такава необходимост не е налице, когато се знае, че лицето, което трябва да бъде арестувано, не представлява заплаха за живота или телесната неприкосновеност, и

не е заподозряно в извършването на насилствено престъпление, дори ако неизползването на смъртоносна сила може да доведе до загубване на възможността да бъде арестуван беглецът. Принципът на строга съразмерност, който е присъщ за член 2, изисква националната правна рамка, уреждаща операциите по арест, да предвижда употреба на огнестрелно оръжие в зависимост от внимателна преценка на конкретните обстоятелства и по-специално, в зависимост от оценката на естеството на престъплението, извършено от беглеца, и на опасността, която той представлява. Освен това вътрешното право, уреждащо полицейските действия, трябва да осигури система от адекватни и ефективни предпазни мерки срещу произвол и злоупотреба със сила и дори срещу злополуки, които могат да бъдат избегнати. По-специално служителите на правоприлагащите органи трябва да бъдат обучени да преценяват дали е или не е налице абсолютна необходимост от употреба на огнестрелно оръжие не само въз основа на буквата на съответната нормативна уредба, но и като се отчете съответно водещото значение на зачитането на човешкия живот като основна ценност (виж *Начова и други*, цитирано по-горе, §§ 94-97, с последващи препратки).

60. Съдът отбелязва със загриженост, че идентични разпоредби продължават да са в сила и към момента (виж параграф 45 по-горе).

(б) Действията на полицията

61. Въпреки че Съдът приема, че г-н Каранджа се е опитвал да избяга от законно задържане под стража, той отбелязва, че никога не е посочвано, че органите на полицията са имали причини да считат, че той е извършил насилствено престъпление, че е опасен, или че, ако не му бъде попречено да избяга, би представлявал опасност за тях или трети лица (виж, за сравнение, *mutatis mutandis*, *Juozaitienė and Bikulčius v. Lithuania*, nos. 70659/01 и 74371/01, §§ 79 и 80, 24 април 2008 г.). Съдът не подминава факта, че г-н Каранджае убит по време на непланирана операция, която е породила събития, на които органите на полицията е трябвало да реагират бързо и без предварителна подготовка и разбира, че задълженията на властите по член 2 трябва да бъдат тълкувани по начин, който не им налага непосилно бреме (виж *Цеков*, цитирано по-горе § 61, с последващи препратки). Въпреки това той не може да приеме, че при обстоятелствата по настоящото дело полицията е могла разумно да счита, че г-н Каранджа – който е бил задържан във връзка с две ненасилствени престъпления, първото от които е извършил още като непълнолетен (виж параграф 6 по-горе) – е опасен и че е трябвало да използва огнестрелно оръжие, за да го спре. Съдът счита, че, при тези обстоятелства всяко прибегване към потенциално смъртоносна сила, се забранява от член 2, независимо от

риска г-н Каранджа да избяга. Прибягването към тази сила не може да бъде считано за „абсолютно необходимо“, когато се знае, че лицето, което трябва да бъде възпрепятствано от бягство, не представлява заплаха за живота или телесната неприкосновеност и не е заподозряно в извършването на насилствено престъпление (виж *Начова и други*, § 107, и *Цеков*, §§ 63 и 64, и двете цитирани по-горе).

62. Освен това, наличните доказателства – основно присъствието в близост до местопроизшествието на патрулна кола и на други служители, които не са участвали в преследването (виж параграфи 12 и 13 по-горе) – предполага, че полицията е могла да се опита да възпрепятства бягството на г-н Каранджа, без да използва огнестрелно оръжие.

(в) Заключение на Съда

63. В заключение, Съдът счита, че държавата ответник не е спазила своите задължения по член 2 от Конвенцията поради това, че правните разпоредби, уреждащи употребата на огнестрелно оръжие от органите на полицията, са неправилни, и поради това, че г-н Каранджа е застрелян при обстоятелства, при които употребата на огнестрелно оръжие е несъвместима с тази разпоредба.

2. Било ли е ефективно разследването?

64. Съответните принципи, които уреждат задължението за разследване на употребата на смъртоносна сила от представители на държавата, са обобщени в параграфи 110-13 от решението на Съда по делото *Начова и други* (цитирано по-горе).

65. Първото нещо, което следва да бъде отбелязано в настоящото дело, е, че разследването се ограничава до законността на поведението на главен сержант Г.П. в контекста на член 42, ал. 1, т. 5 от Закона за националната полиция от 1993 г., съгласно тълкуването, което се прави от военните следствени и прокурорски органи и военния съд (виж параграфи 25, 27, 33, 36, 40, 41, 42 и 43 по-горе). Като се позовават на строгата буква на тази разпоредба и на своето тълкуване на член 12а от Наказателния кодекс (виж параграфи 41, 42, 43 и 46 по-горе), военните следствени и прокурорски органи и военният съд пренебрегват обстоятелства, които са от много голямо значение, като фактите, че сержантът не е имал причина да счита, че г-н Каранджа представлява заплаха за когото и да било, че може да са съществували други начини да се попречи на г-н Каранджа да избяга и че е спорно дали сержантът изобщо е имал право да използва огнестрелно оръжие, за да предотврати бягството му. Този подход не отговаря на изискванията на член 2 (виж *Начова и други*, § 114, и *Цеков*, §71, и

двете цитирани по-горе, както и, *mutatis mutandis*, *Иван Василев срещу България*, № 48130/99, §§ 77-79, 12 април 2007 г.).

66. Освен това Съдът отбелязва, че независимо от своевременната първоначална реакция на разследващите органи, след това трябва повече от десет месеца, за да се задвижи официалното разследване (виж параграфи 17 и 21 по-горе). Не изглежда да са положени никакви специални усилия за установяване на цивилните очевидци и за снемане на обяснения от тях или за намиране на изпразнени пълнители от всички изстрели, произведени от главен сержант Г.П. Без информацията, която би могла да бъде събрана с тези стъпки, не е възможно да се провери описанието на събитията, дадено от сержанта, което е най-важно с оглед на противоречието, от една страна, между твърдението му, че е стрелял няколко пъти, потвърдено от теста на неговото оръжие и, от друга страна, факта, че тестът за остатъци от изстрели се оказва отрицателен (виж параграфи 11 и 24 по-горе). Властите не се опитват и да установят – чрез балистичен тест или с други средства – точните позиции на сержанта и на г-н Каранджа в момента на стрелбата. Така става невъзможно да се определи защо, ако сержантът се е целел в коленете на г-н Каранджа (виж параграфи 17 *in fine* и 22 по-горе), в крайна сметка е стрелял в задната част на главата. Този важен въпрос е разгледан, при това много накратко, в решението на военния съд (виж параграф 43 по-горе). Накрая, не изглежда да са предприети каквито и да било мерки за предотвратяване на възможностите за тайно споразумение между замесените служители (виж *Ramsahai and Others v. the Netherlands* [GC], no. 52391/99, § 330, ECHR 2007-...). На този фон Съдът може само да повтори, че своевременният и ефективен отговор на властите при разследването на употребата на смъртоносна сила е от съществено значение за поддържането на доверие в обществото в това, че се придържат към върховенството на закона и при предотвратяват каквато и да било поява на тайни споразумения за незаконни действия или търпимост към такива (виж *Начова и други*, цитирано по-горе, §118).

67. Освен това Съдът отбелязва, че в продължение на повече от две години разследващите органи не запознават по надлежния ред жалбоподателката с резултатите от разследването (виж параграфи 26, 27, 31, 34 и 37 по-горе) и че, в резултат от автоматичната система за преразглеждане на прекратяването, която е в сила между януари 2000 г. и май 2001 г. (виж параграфи 47-49 по-горе), жалбоподателката в крайна сметка не е била в състояние ефективно да оспори констатациите на разследването (виж, за разлика от това, *McShane v. the United Kingdom*, no. 43290/98, §118, 28 май 2002 г.). Възможността да бъдат подадени възражения пред следователя е явно недостатъчна в това отношение, тъй като самият следовател е лицето, което им

отговаря и тъй като те не променят изобщо крайното му предложение към органите на прокуратурата (виж параграфи 38-40 по-горе). При тези обстоятелства и с оглед на прекия и личен интерес на жалбоподателката от предмета на разследването, Съдът счита, че тя не може да се счита за включена в производството в степенята, необходима за защитата на нейните законни интереси.

68. С оглед на предходното Съдът заключава, че разследването на смъртта на г-н Каранджа не отговаря на изискванията на член 2 от Конвенцията. Поради това е налице нарушение на тази разпоредба.

II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

69. Жалбоподателката се оплаква, че не е имала ефективно вътрешно правно средство за защита срещу нарушенията на член 2. Тя се позовава на член 13 от Конвенцията, който предвижда следното:

„Всеки, чиито права и свободи, провъзгласени в тази Конвенция, са нарушени, има право на ефикасни правни средства за тяхната защита пред съответните национални власти, дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции.”

70. Правителството заявява, че оставя на Съда да прецени обосноваността на оплакванията.

71. Жалбоподателката твърди, че неадекватността на разследването на смъртта на сина ѝ я е лишило от каквото и да било ефективно правно средство за защита в това отношение.

72. Съдът счита, че това оплакване е свързано с разгледаните по-горе и поради трябва също да бъде обявено за допустимо. Въпреки това, като има предвид причините, поради които е констатирал нарушение на процедурните задължения на държавата по член 2, Съдът счита, че не е необходимо да изследва дали е налице и нарушение на член 13 (виж, наред с други източници, *Начова и други*, цитирано по-горе, § 123).

III. ПРИЛАГАНЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

73. Член 41 от Конвенцията предвижда:

„Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.”

A. Материални вреди

74. Жалбоподателката претендира 10 000 евро (EUR) за материални вреди. Тя твърди, че – тъй като е инвалидизирана и е затруднена да се грижи за себе си, се нуждае от финансово и лично съдействие за ежедневните си нужди. Смъртта на нейния син обаче едва на двадесетгодишна възраст, когато е започвал работа и е щял да я издържа, я лишава от тази помощ. При конкретните обстоятелства тя не е била в състояние да осигури документи, за да подкрепи иска си. Въпреки това би било несправедливо да се приеме, че един син не би помагал на своята болна майка. Поради това жалбоподателката моли Съда да се произнесе по иска ѝ по справедливост. Алтернативно, тя приканва Съда да присъди за загубата на доход 30 % от средната заплата, която синът ѝ би получавал за петнадесет години – периодът, през който тя би могла разумно да очаква да получава финансово съдействие от него. Според официалната статистика, средната месечна заплата в България е била 460 български лева, което, според жалбоподателката, е равностойността на 230 евро. Получената сума за петнадесет години е 12 420 евро.

75. Правителството не представя коментар по иска на жалбоподателката.

76. Съгласно утвърдената практика на Съда трябва да има ясна причинно-следствена връзка между вредите, претендирани от жалбоподателя и установеното нарушение или нарушения. Това може, в подходящи случаи, да включва обезщетение за загуба на приходи (виж, наред с други източници, *Ангелова и Илиев срещу България*, № 55523/00, § 125 *in limine*, ЕСПЧ 2007-IX, и *Николова и Величкова срещу България*, № 7888/03, § 82 *in limine*, 20 декември 2007 г.). В настоящия случай Съдът е установил, че властите носят отговорност съгласно член 2 за смъртта на сина на жалбоподателката. Освен това той отбелязва, че твърдението ѝ, че синът ѝ би я издържал финансово, не се оспорва от Правителството. При тези обстоятелства Съдът не вижда причина да се съмнява в съществуването на достатъчна причинно-следствена връзка между нарушението на член 2 и загубата на финансова издръжка от жалбоподателката (виж *Начова и други*,

цитирано по-горе, § 171, и *Beker v. Turkey*, no. 27866/03, § 62, 24 март 2009 г.). Въпреки това не са налице доказателства за действителния доход на г-н Каранджа, ако има такъв (виж *Nehyet Günay and Others v. Turkey*, no. 51210/99, § 122, 21 октомври 2008 г.), а начинът, по който жалбоподателката изчислява загубата на финансова издръжка изобщо не е точен. Изчисленията, представени от нея, са основани на допускането, че синът ѝ би имал стабилен доход в продължение на петнадесет години. Различни събития извън техния контрол, като безработица или неработоспособност, не са взети предвид (виж *Сангариева и други срещу Русия*, № 1839/04, § 128, 29 май 2008 г.), нито пък жалбоподателката е представила доклад на актюер. Поради това Съдът е задължен да разгледа нейния иск по справедливост (виж *Великова срещу България*, № 41488/98, § 102, ЕСПЧ 2000 г.-VI, и *Николова и Величкова*, цитирано по-горе, § 82). Действително, в случаи като настоящия, едно точно изчисление на сумите, необходими за пълно обезщетяване (*restitutio in integrum*) на материални загуби, претърпени от жалбоподателката, може да бъде възпрепятствано от присъщо несигурния характер на вредите, произтичащи от нарушението. Въпросът, който трябва да бъде решен в тези дела, е равнището на справедливото обезщетение, и той се решава от Съда по негова преценка, с оглед на това, което е справедливо (виж *Начова и други*, цитирано по-горе, § 171, с последващи препратки).

77. С оглед на всички релевантни фактори, включително фактите, че жертвата е единствено дете на жалбоподателката, че той е бил на двадесет години в момента на смъртта си и че жалбоподателката е вдовица и е инвалидизирана, Съдът счита за уместно да присъди 10 000 евро, плюс всякакви данъци, които биха могли да бъдат наложени върху горната сума.

Б. Нематериална вреди

78. Жалбоподателката претендира 25 000 евро за нематериални вреди. Тя твърди, че смъртта на нейния син ѝ е причинила огромна болка и страдания, тъй като двамата са живеели заедно и в резултат от болестта ѝ е била зависима от него – и финансово и за морална подкрепа. Тя е претърпяла допълнителна фрустрация от начина, по който властите са провели своето разследване на смъртта и от порочния начин, по който българското право урежда употребата на огнестрелно оръжие от органите на полицията.

79. Правителството не представя коментар по иска на жалбоподателката.

80. Съдът счита, че жалбоподателката трябва да е страдала много в резултат от сериозните нарушения на правата ѝ по член 2.

Произнасяйки се на справедлива основа, съгласно изискванията на Член 41 от Конвенцията, той присъжда сумата, претендирана от нея – 25 000 евро – в пълен размер. Към тази сума следва да се прибави всеки данък, който може да подлежи на начисляване върху нея.

В. Разходи и разноски

81. Жалбоподателката иска възстановяване на 300 евро, платени като хонорари за работата на нейния адвокат в националното производство и на 3 400 евро, платени за възнаграждения за работата на същия адвокат в производството пред Съда. Тя иска всяка присъдена сума да бъде платена директно на нейния законен представител.

82. Правителството не представя коментар по иска на жалбоподателката.

83. Според практиката на Съда, разходите и разноските могат да бъдат присъдени съгласно член 41 единствено ако бъде установено, че те са действително и по необходимост направени и са разумни като количество. В настоящия случай, с оглед на информацията, с която разполага, и посочените по-горе критерии, Съдът счита за разумно да присъди на жалбоподателката 3 300 евро, плюс всякакви данъци, които биха могли да ѝ бъдат наложени върху горната сума. Сумата следва да бъде платена по банковата сметка на законния представител на жалбоподателката, г-н Й. Грозев.

Г. Лихва за забава

84. Съдът намира за уместно, лихвата за просрочване да е базирана на пределната лихва по заемите на Централната европейска банка, към която следва да се добавят три процентни пункта.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Обявява* жалбата за допустима;
2. *Приема*, че е налице нарушение на Член 2 от Конвенцията по отношение на смъртта на сина на жалбоподателката;
3. *Приема*, че е налице нарушение на Член 2 от Конвенцията по отношение на задължението на държавата-ответник да проведе

ефективно разследване на обстоятелствата, при които синът на жалбоподателката е загубил живота си;

4. *Приема*, че няма необходимост да се разглежда оплакването по член 13 от Конвенцията;
5. *Приема*,
 - (а) че държавата ответник следва да плати на жалбоподателката, в срок от три месеца считано от датата, на която решението стане окончателно по смисъла на Член 44 § 2 от Конвенцията, следните суми, които се конвертират в български лева по курса, който е в сила към датата на плащане:
 - (i) 10 000 евро (десет хиляди евро), плюс всякакви данъци, които биха могли да бъдат наложени върху тази сума, за имуществени вреди;
 - (ii) 25 000 евро (двадесет и пет хиляди евро), плюс всякакви данъци, които биха могли да бъдат наложени върху тази сума, за неимуществени вреди;
 - (iii) 3 300 евро (три хиляди и триста евро), плюс всякакви данъци, които биха могли да бъдат наложени на жалбоподателката върху тази сума, за разходи и разноски, който подлежат на плащане в банковата сметка на законния представител на жалбоподателката, г-н Й. Грозев;
 - (б) че от изтичането на гореспоменатите три месеца до плащането се дължи обикновена лихва върху горните суми в размер, равен на пределната лихва по заеми на Централната европейска банка за периода на просрочие плюс три процентни пункта;
6. *Отхвърля* останалата част от претенцията на жалбоподателя за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и съобщено писмено на 7 октомври 2010 г., в съответствие с член 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Клаудия Вестердийк
Секретар

Пеер Лоренцен
Председател